

491.82

N241

STANFORD LIBRARY

MAY 19 1966

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XI, св. 1—2.

БЕОГРАД, 1961.

САДРЖАЈ

	Страна
1. <i>М. Стевановић</i> : Прилози објашњењу принципа новог правописа	1—15
2. <i>В. М. Мићовић</i> : О тумачењу неких речи и израза у Горском вијенцу	16—29
3. <i>А. Пецо</i> : Вокатив једине неких мушких и женских личних имена	30—43
4. <i>Берислав М. Николић</i> : Прилог проучавању порекла шумадјско-војвођанског дијалекта	44—56
5. Језичке поуке	57—61

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА
БЕОГРАД

Слог: „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5.
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Београд, Космајска 28.

ВОКАТИВ ЈЕДНИНЕ НЕКИХ МУШКИХ И ЖЕНСКИХ ЛИЧНИХ ИМЕНА

У последње вријеме у загребачком филолошком часопису „Језик“ појавила су се три чланка о облику вокатива личних имена¹. Мада међу ауторима ових чланака има и начелних неслагања, једно им је ипак заједничко — а то је констатација да питање вокатива личних имена и презимена, како оних која живе на нашем тлу; тако и оних која у наше вријеме примамо из страних језика, није тако просто.

Истина, ово није први пут да се на страницама наших стручних часописа расправља о облику вокатива. И раније је то питање интересовало стручњаке и о њему се писало у часопису „Наш језик“². Разумљиво је и то што се баш о овом облику личних имена и презимена воде дискусије. Тај је облик, и од тих именица, у свакодневној употреби, а с обзиром на то што се према познатом фонетском закону нашега језика непалатални сугласници испред вокативног наставка *-е* мијењају у палаталне, деси нам се да нисмо сигурни како да ословимо онога коме је име *Малик*, *Салих*, *Зијаж*, или чије је презиме *Ребац*, *Зец*, *Пајак*, *Грк* и сл., јер гдјекад измијењени ови сугласници могу утицати и на измјену значења дотичних имена. Мада не спадају међу горе наведена имена и презимена, овдје ће бити још говора и о вокативу личних имена на *-ија* и *-ица* јер и од њих, истина знатно рјеђе, налазимо двојаке

¹ Milan Šipka: Vokativ ličnih imena i prezimena, Jezik, god. 1957-58, str. 13—18; Ismet Smailović: O vokativu muslimanskih imena, Jezik, god. 1957-58, str. 139—141; Ante Erdeljac: Još o vokativu ličnih imena i prezimena, Jezik, god. 1958-59, str. 146—153.

² Милош Московљевић: Вокатив личних имена и презимена, Наш језик, књ. II, стр. 105—107 и 180—183; Јован Вуковић: Још о вокативу једине неких именица мушког рода, Наш језик, књ. II, стр. 238—241; А. Белић: О уједначавању граматичких облика нашег књижевног језика, Наш језик, књ. II, стр. 257—259.

облике вокатива. Али прије него пређемо на сам проблем, на разматрање појединачних примјера, потребно је утврдити којих се принципа треба држати, или којим се принципима ми руководимо при одређивању да ли неки облик, било да се ради о вокативу или ма ком другом, има право грађанства у савременом књижевном језику — а то због тога што и ту има неслагања међу онима који су о овоме проблему писали.

Као што је познато, Вук Караџић је полазио од свога језичког осјећања при давању предности појединим облицима. А он је сматрао „да по облицима књижевни језик мора бити исти у целом народу нашем, и то онакав какав је био његов језик“ (А. Белић, *op. cit.* 258). Овакво схватање било је оправдано у оно доба када је Вук био једини који је писао тим језиком и када је он водио борбу за побједу тога језика, али сада, када имамо изграђен књижевни језик, када имамо богату литературу на томе језику, у овом питању не може више одлучивати појединац. У савременом књижевном језику они облици имају право да постану књижевним који се јаве „у већине нашега народа који говори језиком сличним Вукову“ (А. Белић, на истом мјесту), или се, пак, налазе у већине наших писаца који пишу беспрекорним језиком.

Не треба заборављати да је наш књижевни језик, ма колико се он у свом развиту издигао изнад народних говора његове основе, још увијек тијесно везан за те говоре. Ти му говори и данас служе као непресушни извор за потхрањивање и освјежавање, он из њих црпи своју снагу, они му служе, у исто вријеме, и као мјерило исправности његових акцената, творбе ријечи и синтаксе. Зато, по мом мишљењу, није у праву Анте Ердељац кад осуђује граматичаре „који i odviše prisluškuju narodnim govorima“ (*op. cit.* 146) и сматра да су они, тј. граматичари, учинили велику грешку што су озаконили три вокатива од именица на — а (*Маро, Новица и Илија, Данице*). Ердељац овдје губи из вида да граматичари нису стварали те вокативе него су их нашли у живом језику. И шта је било природније него унијети у граматику једнога језика оно што већ постоји у том језику, што је у свакодневној употреби. Граматичари ту нису ништа исконструисали и наметнули књижевном језику, а Ердељац управо то хоће. Он, наиме, предлаже да се питање вокатива у нашем књижевном језику радикално ријешити и то: да се за имена на -а одреди „da im

vokativi bez izuzetka budu jednaki nominativima“ (стр. 148), а за имена и презимена на сугласник „da im vokative uskladimo s vokativima općih imenica muškog roda na suglasnik“ (op. cit., стр. 150). Али ни ово рјешење не би скинуло с дневног реда питање вокатива. Опет бисмо имали један „званични“ и више „незваничних“ вокатива који би и даље живјели у народним говорима и који би се ту или тамо појављивали и у књижевном језику. Истина, Ердeљац каже да би такво рјешење „у најгорем случају сметало само неким štokavcima“ (ја бих рекао већини штокаваца), а осталим би се, опет према Ердeљчеву мишљењу, олакшало савлађивање нашега књижевног језика. Може се прихватити да би ово користило нештокавцима и странцима, али се ми питамо који је то језик мијењао своју структуру у интересу оних којима то није матерњи језик, у интересу странаца? Довољно нам је обазријети се око себе, па да се увјеримо како се и много компликованија питања из граматике или правописа појединих језика вјековима чувају непромијењена. Зар је мало оних којима енглеско писмо и изговор задаје грдне муке, оних који тешко усвајају правилан изговор француских вокала или оних што тешко уче њемачку деклинацију и коњугацију? Па ипак ни један од тих језика не мијења те своје одлике, иако су њихови граматичари свјесни тих потешкоћа. Уз ово овдје је вриједно подсјетити и на то да има и таквих језика који чувају начин писања наслијеђен из прошлости и који више не одговара живој усменој ријечи, па ипак тај несклад између говора и писма једна генерација предаје другој, иако су сви свјесни да то отежава учење њихова језика. Наш језик, међутим, не спада међу такве. Не само да граматика и правопис нашег савременог књижевног језика иду заједно са народним говорима, можда више него и у једном другом језику, него је и његов начин писања тако једноставан да га странци без великих потешкоћа савладају за врло кратко вријеме. Зато ја не видим ни разлога ни потребе да се у књижевни језик уносе нови, вјештачки облици мјесто оних које данас имамо у свакодневној употреби у народу. Све оно што данас представља баласт за језик, током времена ће изаћи из употребе. А наш је задатак да дамо предност оним облицима који су у наше вријеме најраспрострањенији и најчешће у употреби. Ја од тог принципа полазим у овом чланку.

I

Мушка лична имена на сугласник у нашем језику имају вокатив или на *-е* или на *-у*: *Милане, Пејтре, Есаде, Јусуфе; Ми-лићу, Драгићу, Драгашу*. Презимена на *-ић* такође имају облик вокатива на *-у*: *Мандићу, Пејровићу, Радовановићу*; али ако се она завршавају на *-иц, -ак, -иц, -ек*, како је то раније констатовано М. Московљевић, у вокативу немају посебног облика, него им је вокатив једнак номинативу (в. Н. Ј., књ. II, 181). Према томе, вокатив једнак номинативу имају презимена: *Пајак, Рејак; Бра-бец, Зебец; Зубац, Сјујац, Ребац; Бобек, Мачек*. Такав вокатив имају и презимена као *Грк, Ђулибрк*, а и страна имена која се завршавају на *-и, -к, -х, -с, -з*: *Алфонс, Ханз, Бек, Дик, Мах* (в. Московљевић, ор. cit. 182; Вуковић, ор. cit. 239; М. Шипка, ор. cit. 17). Анте Ердџац сматра, како је напријед речено, да вокатив страних личних имена на сугласник, без обзира на њихово поријекло, треба ускладити са вокативима наших општих именица и да се од тога не одступа без велике нужде. Дакле, Ердџац предлаже да од *Дик, Џек, Мах* вокатив буде *Диче, Џече, Маше* (исто, стр. 152). Само он овдје заборавља да и наша лична имена имају нешто посебно и у промјени и у акценту (в. ниже) и да се ту врло често не слажу са општим именицама; а то је врло важно и о томе се мора водити рачуна.

Међу горе наведена страна имена као *Дик* и *Мах* многи убрајају и наша муслиманска имена као *Рефик* и *Абдулах*, што, по мом мишљењу, није исправно. Та имена више и нису страна јер се већ неколико вјекова дају синовима наше земље и, како је то констатовано И. Смаиловић, она не представљају ништа посебно у нашем језику јер су у свему прилагођена законима наше фонетике и морфологије. Њихов вокатив такође не представља никакав проблем за оне који имају та имена у својој средини. За оне, пак, који немају таквих имена у средини у којој живе, кад се са њима први пут сретну, она представљају нешто страно и ови их сврставају међу имена типа *Дик* и *Мах*, што се може донекле и разумјети. Али то још никако не значи да такво схватање треба прихватити и у књижевном језику. Књижевни језик и овдје, као и у другим случајевима, прихвата оно што је најраспрострањеније у говорима гдје се говори језиком Вукова типа

хаило, Пећар), а и многа друга, нису словенског поријекла (в. М. Стевановић, Борба од 8. јануара 1961, стр. 9), али њих више нико не третира страним. Нема разлога да тако не поступимо и са именима о којима је овдје ријеч.

Што се тиче вокатива од имена на *-ик*, ја, насупрот ономе што предлажу Шипка и Смаиловић, на једној страни, и Ердељац, на другој, мислим да треба поћи од стања које налазимо у народу; тамо гдје има тих имена. А тамо је, како то истиче и Смаиловић, од имена на *-ѝк*, тј. са дугим посљедњим слогом, вокатив најчешће на *-у*: *Реѝфику, Шеѝфику, Сидѝку, Теѝуфику (Тѝѝфику), Феѝрику*; а од имена на *-ѝк*, тј. са кратким посљедњим слогом, вокатив је обично једнак номинативу: *Фаик, Малик, Садик*. По мом мишљењу нема разлога да аутентичне народне вокативе тјерамо из књижевног језика и да мјесто њих стварамо нове који би само дјелимично ријешили овај проблем.

Друго је питање зашто ова имена нису уопштила вокативни наставак *-е*, како је то код наших имена *Новак* и *Видак*, него су она са дугим посљедњим слогом уопштила наставак некадањих мекких основа *-у*. Чини ми се да су за добијање оваквог вокатива била пресудна два момента: 1. Та су имена примљена у оно вријеме када више и није било чврстих граница између именица различитих основа и када су се падежни наставци једних основа могли појављивати и код других (исп. код Даничића поред: *ликару, ѝасѝијеру, Ѓасѝиру, цесару* и вокатив на *-е* од именица ове врсте већ од XV вијека: *цесаре, царе*; а у XVI и XVII вијеку налазимо и: *бану, граду, зиду, живоѝу* (Историја облика ... , стр. 30—31), иако су ове именице раније имале само вокатив на *-е*); и 2. Та се имена завршавају на сугласник *-к* који би се, по закону палатализације, испред вокала *-е* мијењао у *-ч*, што би опет могло утицати на значење тих имена. А и код других имена имамо случајева гдје се не врше гласовне промјене ове врсте. Тако ми данас редовно имамо: *Милки, Анки, Зорки, Заги, Гоги, Драги, Мехи, Мухи, Мелихи, Салихи* и сл., иако је код општих именица *руци, нози, снаси*. Све нам ово говори да вокатив на *-у* *Рефику* и *Шефику* не представља никакву аномалију у нашем језику, него је одраз опште тенденције да се у облицима личних имена не врши палатализација. Не треба заборавити да од других муслиманских имена са било којим завршним сугласником осим *-к* и *-х* у вокативу имамо редовно *-е*:

Есаде, Исмеије, Орхане, Ђкреме, Ђнесе, Јунузе, Смаиле, Бџиџре; а ово нам још једном потврђује да су се та имена поодавно одомаћила код нас и да су постала саставни дио нашег лексичког фонда.

Код имена на *-ах* као *Абдулах* и *Сејфулах* М. Шипка и И. Смаиловић усвајају оно што је најраспрострањеније у народу, а то је вокатив на *-у*: *Абдулаху, Сејфулаху*, тако и *Бџиџулаху, Хџрулаху*. Значи, они праве разлику између имена на *-и* и имена на *-ах*, иако за то не постоје оправдани разлози. Сва су та имена истогa поријекла, имала су исту судбину у нашем језику и сва имају дуг посљедњи слог. А. Ердџац и ту предлаже вокатив на *-е*: *Абдулаше*. Као оправдање за такав вокатив он наводи из „Одисеје“ од *Телемах* вокатив *Телемаше* и пита се „ро *četmi bi* лошје звучало ... *Abdulaše*“? По мом мишљењу цијело ово питање погрешно је постављено. Није овдје битно да ли би лошије звучало, или по чему се не би могло рећи *Абдулаше*, него да ли се тако каже? А, колико ја знам, тамо гдје има оваквих имена никада се неће употријевити вокатив на *-е* од *Абдулах, Сејфулах* и сл. Осим тога Ердџац овдје заборавља да је вокатив *Телемаше* створио граматичар Маретић кад је преводио „Одисеју“, а не народ. Од муслиманских имена, међутим, вокативе је уобличио народ, а не граматичари или преводиоци. Због тога ја не видим никакве потребе да ми те вокативе проглашавамо некњижевним и да мјесто њих стварамо нове по угледу на Маретићево *Телемаше*. У вези са овим неће бити сувишно ако се подсјетимо да језик у свом развиту често не иде путем који су му трасирали граматичари. Али је уз ово важно знати и да је дужност граматичара да се повинују новонасталом стању и да озаконе оно што је стварност, а не да овоме супротстављају вјештачки створене облике. Стара је истина да граматичари не стварају језик, него озаконјују оно што већ постоји у њему.

Од имена *Салих*, како је констатовао и Смаиловић, вокатив је једнак номинативу. Ја бих још додао да мјесто тога имена често имамо хипокористику *Салко*, исто онако као што је мјесто *Ризах* и *Зијах* најчешће у употреби *Ризо* и *Зијо* или *Риза* и *Зија* од којих је вокатив једнак номинативу⁴.

⁴ И. Смаиловић каже да је погрешно изговарати *Зијах* и *Ризах* „јер та имена у арапском немају на крају *h*“ (стр. 141). Ја, пак, мислим да та имена у нашем језику не морају имати облик који имају у арапском. Колико

И на крају може се рећи да је тешко вршити унификацију граматичких облика без стварног ослоњања на живи народни језик. Ма колико одступања од олтне граматичке норме чинила потешкоћа, без њих никако не може бити. Не треба заборавити да питања ове врсте нису правописне природе гдје стручњаци могу да донесу једну одлуку и да кажу — пише се овако, а не онако. Ова су питања тјесно везана за живот језика и зато ту не треба вршити никаква насиља и стварати вјештачке облике. Језик ће сам у свој развитку елиминисати оне облике који одступају од системе, а уопштити оне који се не противе духу његовог развитка. То је закон који влада у језику и по коме су и до сада многи облици нестали и уступили мјесто другим.

II

Ту недавно обратио нам се наш познати преводилац с класичних језика, др Милош Ђурић, универзитетски професор, с питањем како треба да гласи у књижевном језику вокатив од имена *Марија*. Мада је и проф. Ђурић врло добро знао да тај облик у савременом књижевном језику гласи као и номинатив — *Марија*, он је поставио ово питање зато што је у Маретићеву преводу „Одисеје“ пронашао вокатив од овога имена на *о* — *Маријо*.

Иако вокатив од именица на *-ија* не представља проблем као што је то случај код имена *о* којима је до сада било ријечи, неће бити сувишно ако овом приликом, а поводом постављеног питања, изнесемо стање које налазимо код личних имена на *-ија* у савременом књижевном језику.

Још је Даничић констатовао да двосложна имена ове врсте са дугоузлазним акцентом у номинативу имају у вокативу дуго-силазни акценат и наставак *-о*. Сва друга имена тог типа имају у вокативу облик номинатива. Од овога правила нема ни данас

је других имена у нашем језику која се фонетским склопом не слажу са својим оригиналом. Довољно је погледати у Шкаљићев рјечник турцизама па да се у то увјеримо. Та имена, као и друга оријенталног поријекла, могла су и да мијењају свој фонетски изглед прилагођавајући се нашем гласовном систему. Она су данас саставни дио нашег рјечничког фонда и њих треба убрајати међу наша имена и прихватати их у оном облику у коме их налазимо ту, на нашем тлу, без обзира на њихов облик у језику из кога су дошла. Она управо и постају наша обличким прилагођавањем ријечима нашега језика.

одступања у књижевном језику. А са личним се именима у овоме данас слажу и презимена и многе друге именице на *-ија*. Ради боље прегледности ми ћемо овдје сва та имена прегледати према броју слогова:

а) двосложна женска имена са дугоузлазним акцентом у номинативу — у вокативу имају дугосилазни акценат и наставак *-о*: *Бија* — *Бијо* (хипокористика од Супхија), *Гија* — *Гијо* (хипокористика од Ганија), *Кија* — *Кијо* (хипокористика од Зекија), *Мија* — *Мијо* (хипокористика од Милена);

двосложна женска имена са краткосилазним акцентом у номинативу имају исти акценат и облик и у вокативу: *Зија* — *Зија* (хипокористика од Разија), *Сија* — *Сија* (хипокористика од Асија);

тако и мушка имена са тим акцентом: *Нија* — *Нија* (од Нијаз), *Зија* — *Зија* (од Зијах);

б) тросложна женска имена, без обзира на природу и мјесто акцента, имају увијек вокатив једнак номинативу: *Марија* — *Марија*, тако и: *Луција*, *Ајнија*, *Ганија*, *Фимија*, *Хајрија*, *Нурија*, *Златија*⁵. Овакав облик вокатива имају и мушка имена тога акцентског типа: *Алија*, *Авдија*, *Андрија*, *Илија*, *Хилмија*, *Хакија*, *Фазлија*, *Хивзија*, *Маијија*, *Шућрија*, *Шевикија*, *Велија*, *Вехбија*, *Зићрија*. Исто тако и презимена: *Билбија*, *Чалија*, *Пирија*, а, да како, и етникуми: *Бечлија*, *Нишмија*. И тросложна женска имена са краткоузлазним акцентом на другом слогу задржавају акценат и облик номинатива и у вокативу: *Алија*, *Арзија*, *Наћмија*, *Рабија*, *Разија*, *Садџија*, *Санџија*. Исто стање имамо и код имена са дугоузлазним акцентом на првом слогу: *Разија*, *Нурија*, као и оних са тим акцентом на другом слогу: *Берија*, *Бахрија*, *Хајрија*, *Сафија*, *Суџија*, *Зекија*;

с) четворосложна имена такође имају вокатив једнак номинативу: *Анђелија* — *Анђелија*, тако и: *Иконија*, *Јефимија*, *Челџија*, *Полџија*; *Меланија*, *Пелџија*, *Сулиџија*; *Месудија*; као и презимена: *Маиџија*, *Вуџклија*; *Тегџија*; *Балџија*, *Печџија*, *Сараџија*.

⁵ Необично је, а помало дјелује и архаично, кад на биоскопском платну у филму „Данашње дјевојке“ који је превео С. Шулентић, од имена *Софија* прочитамо вокатив *Софијо*. Такав вокатив више не иде у књижевни језик.

Потврде за овакав вокатив налазимо и у нашим народним пјесмама: Сједи доље, *дилбер Иконија!* (Вук, нар. пјес. III, 21); *Максимија*, моја вјерна љубо! (исто, 34); Стани мало, *Злаишија ђевојко!* (исто, 143); Бидни девер, *дилбер Анђелија!* (исто, 183); *О Тадија*, мој мио сестрићу! (исто, 188); *Чуј, Алија*, и срце и душо! (Вук, нар. пјес. VII, стр. 305); *Чуј Злаишија*, тако ми имама! (исто, 31). Али тамо налазимо и облике вокатива на -о: *Иконијо*, а ти међ' сватове (Вук, нар. пјес. књ. VII, стр. 338); *Иконијо*, вјеро па невјеро! (исто, 339); Весели се, *лијепа Луцијо!* (исто, 181); *О Фаишијо*, кћери Османова! (Вук, нар. пјес. III, 95); Ој ђевојко, *Глумчева Фаишијо!* (исто, 97); *О Фаишијо*, душо моја драга! (исто, 5); *О Злаишијо*, лијепа ђевојко! (исто, 30); Муч *Злаишијо*, језик прекинула! (исто, стр. 40).

Потврда за вокатив на -о од личних имена на -ија у народним говорима налазимо само у источној Србији: *Милијо*, *Димитријо*, *Николијо* (Белић, ДИЈС, стр. 314).

Од општих именица вокатив једнак номинативу данас имају именице на -ија и -ишија које означавају титулу, занимање или звање, и углавном се односе на мушка лица: *кадија*, *о кадија*; тако и: *кајишија*, *кујушишија*, *босианшија*, *јорганшија*, *механшија*, *штершија*, *судија*, *ефендија*. Потврде за овакав вокатив налазимо и у народним пјесмама: Богом брате, *кајишија млади!* (Вук, нар. пјес. књ. II, 90); *Бемшишија*, црн ти образ био! (Вук, нар. пјес. VII, 432); *Кујушишија*, тако ти заната (нар. пјес. о Врбасу). А на нашим спортским теренима свакодневно се чује: Браво, *судија*; Уа, *судија*. Од ових именица, рјеђе истина, налазимо и вокатив на -о: *Бе с' кадијо*, јатаче хајдучки (Вук, нар. пјес. II, 356, 357), а ако се данас понекад чује и *судијо* (исп. Греота је то, *судијо*, Па молим које је и вама познато, *судијо* — Политика, 9. септембар 1960; Поштовани *судијо*, ја сам занатлија — Борба, 17. I 1961), то помало звучи архаично и овамо обично долази из говора источне Србије.

Етникуми на -ија, како је напријед речено, у вокативу имају облик номинатива: *Нилишија*, *Бечлија*, *Сарајлија* (исп.: А мој зете, *Сарајлија Иво*, Вук, нар. пјес. III, 470; Стани мало, *царе Стамболија*, исто, стр. 69); рјеђе налазимо вокатив на -о: *Цазинлијо* (исп. код Б. Ђопића: Друже Мујо, *Цазинлијо*, Насмијана све-ска, 73).

Од општих именица вокатив на *-o* редовно имају оне које припадају категорији именица личне оцјене и које у исто вријеме могу да се односе на оба рода: *ацамија — ацамијо, бекрија — бекријо, бадија — бадијо, бешиџија — бешиџијо, делија — делијо, ђидија — ђидијо, галамџија — галамџијо, чифџиџија — чифџиџијо, чивџија — чивџијо, кесеџија — кесеџијо, кавгаџија — кавгаџијо, крвоџија — крвоџијо, харамџија — харамџијо, муџџиџија — муџџиџијо, думџиџија — думџиџијо, силџија — силџијо.*

Како видимо, у савременом књижевном језику вокатив једнак номинативу имају не само лична имена и презимена на *-ија* него и стникуми и опште именице које означавају титулу, звање или занимање.

Потврде за овакав вокатив од личних имена на *-ија* Даничић наводи из краја XV вијека: *Андреја, Марија, Тадија* (Историја облика, стр. 33), и то поред вокатива на *-o*: *Маријо, Царџијо* (исто, 32)! Оба та облика појавила су се мјесто старијег на *-e* за који се нађе по која потврда и код Вука; исп.: *Љубо моја, мила Иконије!* (Вук, нар. прјес. VII, 330)⁶. Друго је питање откуда код ових именица једнакост вокатива са номинативом. Нема никакве сумње да почеци изједначавања ових облика потичу из далеке прошлости нашега језика. За овај процес знају и други словенски језици (руски, нпр., данас и нема посебног облика за вокатив, исп. С. Обнорскиј: *Die Form des Vokativs im Russichen, Zeitschrift für Slavische Philologie, 1924, str. 102—116*), али то питање превазилази оквире овога чланка. Овдје се, ипак, може констатовати да крајем XV вијека код личних имена налазимо поред вокатива на *-o* и номинативни облик у тој служби. Данас, међутим, сва лична имена на *-ија* која имају више од два слога, а и двосложна са краткосилазним акцентом у номинативу, имају у вокативу облик номинатива. Овакво стање налазимо и код презимена, а скоро редовно и код општих именица ове врсте које означавају звање или занимање. То, опет, значи да је процес изједначавања ових облика код именица на *-ија* скоро завршен. Истина, Маретић у својој граматици каже да и овакве именице поред вокатива на *-a* (тј. вокатив = номинатив) „по свој прилици“ могу имати и вокатив

⁶ Вокативни наставак *-e* најдуже се и чувао иза палаталних сугласника, исп. А. Белић, Речи са деκлинацијом, стр. 62.

на *-o* (Граматика i stilistika, 1931, str. 140), али он ту наводи само два примјера са *-o*: *демијо* и *судијо*. Ако се изуземе први примјер, који и данас има искључиво такав вокатив, остаје нам само примјер *судијо* на основу којег се не могу доносити општи закључци. Управо нам и овај примјер говори да се вокатив на *-o* код ових именица све више веже за оне које у себи носе и извјесну нијансу личне опјене и које као такве могу да означавају и мушко и женско лице.

III

Именица имена на *-ица*, нарочито према ономе како их је граматика третирала, разликују се од свих осталих личних имена. Од ових не само да двосложна имена са дугоузлазним акцентом у номинативу имају посебан облик у вокативу (*Мица-Мицо*, *Цица-Цицо*, као *Мара-Маро* и *Бија-Бијо*), него и код свих осталих налазимо у вокативу облик са наставком *-е*. Истина, и код њих се у народним говорима врши изједначавање номинатива и вокатива у корист првог. Потврду за вокатив на *-е*, тј. за облик вокатива такав налазимо за женска лична имена на *-ица*, а која имају више од два слога, у граматицама савременог књижевног језика (в. М. Стевановић, Граматика савременог српскохрватског језика, Нови Сад, 1954, стр. 151; Brabec-Hraste-Živković, Gramatika hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, 1952 стр. 56), имамо из централне и сјеверне Херцеговине, једног дијела источне Херцеговине, једног дијела Босанске Крајине, централне Босне, сјеверозападнoг Санџака. На другом, такође великом подручју штокавске територије, чак и у говорима који улазе у основицу књижевног језика, имамо и код ових имена изједначен вокатив са номинативом; дакле: *Даница*, *Ружица*, *Марица*. Потврда за овакав вокатив имамо из једног дијела данашње источне Херцеговине, једног дијела Босанске Крајине, скоро свих говора Црне Горе, Мачве, Лике, јужне и централне Србије. Такав вокатив, тј. вокатив на *-ица*, налазимо и код Вука (в. Рјечник од 1818, стр. XL). Ово нам опет говори, а с обзиром на распрострањеност оваквог вокатива, да није немогуће да и он ускоро постане књижевним обликом.

Мушка лична имена на *-ица* у књижевном језику имају облик вокатива само на *-ица* (в. Маретић, op. cit. 142; Стевановић,

ор. cit. 151). У неким народним говорима поред оваквог вокатива постоји код тих имена и вокатив на *-е*: *Микице, Јовице*.

Презимена на *-ица*, као и она на *-ија*, у вокативу имају редовно облик номинатива: *Бијавица, Бјелица, Кукавица, Мирица, Ојарница, Рубица, Сировица, Сочивица, Вољевица, Зекавица* (исп. у нар. пјес.: Богом брата, *Сочивица Сјанко!*, Вук, књ. VII, 417), а ово ће, нема сумње, помоћи одржавању вокативног облика на *-а* и код имена мушког рода на *-ица*.

Опште именице на *-ица* са више од два слога најчешће имају у вокативу наставак *-е*: *царице, дјевице, божице, другарице, краљице, голубице, њријаштељице, свекрвице, заовице*; знатно рјеђе *-о*. Као потврде за вокатив на *-о* Маретић наводи ове примјере: *kronico, ljestvico, mišico, vještico, besposlico, kukavico, lažljivico, tagarico, odmetnico, poglavico, poturico, sirotico, izdanico, zaručnico* (ор. cit. 141—142). Ако изузмемо *љествицо*, *мишицо* (уколико се не мисли на лице) и *беспослицо* које означавају предмете а не жива бића, све остале, осим посљедње — *заручници*, могу се третирати као именице личне оцјене. Овим би се још могле додати и: *издајицо, незнајицо, њројалицо, варалицо*. Све ово, опет, упућује на закључак да данас и именице на *-ица*, као и оне на *-ија*, кад у себи носе нијансу личног става, у вокативу имају наставак *-о*. Не треба заборавити да неке и од ових именица могу да означавају и мушка и женска лица, што није случај код именица типа *другарица* које у вокативу имају редовно наставак *-е* у књижевном језику, а углавном и у народним говорима.

И на крају рекао бих да се слажем са А. Ердельцем кад каже да и народ треба нешто да научи од лингвиста. Али бих уз ово додао да је и до сада било тако. Ни до данас нису граматичари узимали све оно што су налазили у народним говорима, макар то били и они који чине „Тоскану књижевног језика нашег“. Па ни Вук Караџић није радио друкчије. И он је вршио селекцију и у фонетици и у морфологији. Али не треба заборавити ни то да је задатак граматичара савременог књижевног језика нашег не само да прате језик савремених писаца него и да послушкују народне говоре. А ово је у супротности са оним што предлаже Ердџац. Као одговор на Ердџево мишљење о односу граматичара према народним говорима навешћу једно мишљење проф.

Белића, који каже да је потребно „што више и што чешће враћати се извору наше културе, враћати се Вуку и његовим делима, ослушкивати народни говор и посматрати и испитивати што дубље и исцрпније народне особине у свим правцима и духовне и материјалне културе“ (Вук и Даничић, Београд, 1947, стр. 147). Мислим да се једино на овај начин може очувати веза која постоји између народних говора и књижевног језика и да се једино тако може постићи да граматика савременог књижевног језика буде у исто вријеме и огледало развитка народних говора његове основе.

А. Пецо